

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

THE MAIN TRENDS OF DEVELOPMENT PHARMACEUTICAL MARKET IN UKRAINE

Кузьмінська Н.Л.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки і підприємництва,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Місяйло О.В.

студентка,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

У статті проведено аналіз фармацевтичного ринку України, досліджено особливості діяльності вітчизняних виробників основних видів фармацевтичної продукції та препаратів. Наведено рейтинг найбільших маркетуючих підприємств за обсягами продажів в Україні. Визначена структура вітчизняних та іноземних виробників лікарських засобів. Проаналізовано зміни середньозваженої ціни на товари різних категорій в «аптечному кошику» та основні показники діяльності вітчизняних підприємств. Запропоновано заходи щодо перспективного розвитку фармацевтичної галузі.

Ключові слова: фармацевтична галузь, лікарські засоби, вітчизняне підприємство.

Статья посвящена анализу фармацевтического рынка Украины, исследованы особенности деятельности отечественных производителей основных видов фармацевтической продукции и препаратов. Приведен рейтинг крупнейших маркетирующих предприятий по объемам продаж в Украине. Определена структура отечественных и иностранных производителей лекарственных средств. Проанализированы изменения средневзвешенной цены на товары различных категорий в «аптечной корзине». Предложены мероприятия по перспективному развитию фармацевтической отрасли.

Ключевые слова: фармацевтическая отрасль, лекарственные средства, отечественное предприятие.

The article is devoted to the research of the pharmaceutical market of Ukraine, the features of the activities of domestic manufacturers of the main types of pharmaceutical products and preparations are investigated. The rating of the largest market-leading enterprises by the volume of sales in Ukraine is given. The structure of domestic and foreign manufacturers of medicines is determined. The changes of the average weighted price for goods of different categories in the pharmacy basket and the main indicators of activity of domestic enterprises are analyzed. The measures on the perspective development of the pharmaceutical industry is proposed.

Key words: pharmaceutical industry, pharmaceuticals, domestic enterprise.

Постановка проблеми. Для забезпечення показників сталого соціально-економічного розвитку країн світу пріоритетним завданням державної політики є ефективна система охорони здоров'я, від якої залежить рівень і якість життя населення, його працездатність. Розвиток вітчизняної фармацевтичної галузі як однієї із найголовніших складових частин системи охорони здоров'я, фактори впливу на неї та основні принципи її функціонування є актуальною темою дослідження, оскільки, незважаючи на загальну економічну кризу, фармацевтичний ринок в Україні розвивається досить динамічно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

З огляду на важливість поставленої проблеми, дослідження фармацевтичного ринку повинне бути систематичним, тому і є предметом аналізу багатьох науковців, експертів та фахівців фармацевтичних компаній та міжнародних організацій. Дослідженням українського фармринку займалися вітчизняні науковці Ю.І. Гілета, С.Ю. Гончарова, О.І. Жилінська, Г.В. Костюк, Л.Л. Литвененко, А.В. Шевченко, С.В. Шеховцов та багато інших.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є виявлення основних тенденцій розвитку фармацевтичного ринку

України, аналіз його структури, оцінка сучасного стану та формування заходів для подальшого перспективного розвитку фармацевтичної галузі загалом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Статтею 49 Конституції України визначено одне із найголовніших прав людини – право на охорону здоров'я, статтею 3 – найвищі соціальні цінності, в які входить здоров'я людини. Для будь-якої країни світу ефективність системи охорони здоров'я відіграє одну із найважливіших ролей у забезпеченні громадянам належного рівня життя [6].

Галузь фармацевтичної промисловості є однією із провідних та таких, що швидко розвиваються. Український фармацевтичний ринок представлений як іноземними, так і вітчизняними виробниками. Рейтинг маркетуючих організацій за обсягом продажів усіх товарів «аптечного кошика» у грошовому вираженні очолюють три українські компанії: «Фармак», «Корпорація Артеріум» і фармацевтична фірма «Дарниця» (таблиця 1) [1].

Обсяги продажів вітчизняної та іноземної фармацевтичної продукції у грошовому вираженні тяжіє до іноземних виробників, а у натуральному – навпаки, до вітчизняних (рисунок 1) [1].

За даними Міністерства охорони здоров'я («Державний реєстр лікарських засобів України»), станом на листопад 2018 року в реєстрі міститься 12 991 лікарський засіб (ЛЗ), із них 3976 (30,6%) – вітчизняного виробництва, 9015 (69,4%) – іноземного. За класифікаційними групами зареєстрованих ЛЗ: *готові ЛЗ* становлять 85,3% від усієї вітчизняної продукції, що входить до реєстру, та 76,3% – іноземної, *субстанція* – 7,9% та 17,9% відповідно, *in bulk* – 5,4% та 4,4%, *фасування із in bulk* – по 1,4%.

За підсумками 2017 року обсяги продажів у грошовому вираженні зросли на 21,2% проти 2016 року і становили 72,7 млрд. грн.,

Таблиця 1

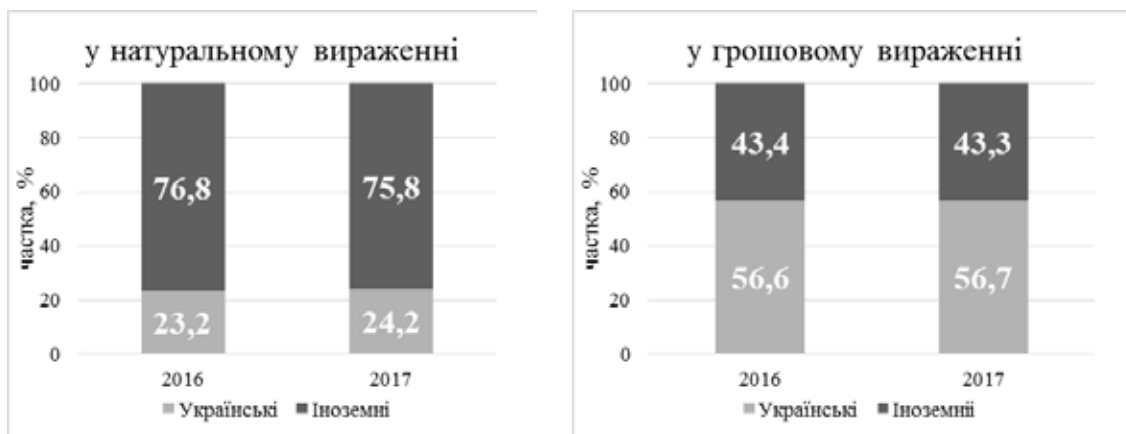
Рейтинг маркетуючих організацій за обсягом продажів усіх товарів «аптечного кошика» у грошовому вираженні за 2017 р.

№ п/п	Назва підприємства (країна)
1	Фармак (Україна)
2	Артеріум Корпорація (Україна)
3	Дарниця (Україна)
4	Sanofi (Франція)
5	Teva (Ізраїль)
6	Berlin-Chemie (Німеччина)
7	Київський вітамінний завод (Україна)
8	Здоров'я, Група компаній (Україна)
9	Юрія-Фарм (Україна)
10	Takeda (Японія)
11	KRKA (Словаччина)
12	Дельта Медикел (Україна)
13	Кусум Фарм (Україна)
14	Sandoz (Швейцарія)
15	Bayer Consumer Care (Швейцарія)

а обсяги продажів у натуральному вираженні зросли на 5,6% і становили 1,7 млрд. пачок. Але, незважаючи на це, спостерігається зменшення темпу приросту обсягів продажів як у грошовому вираженні, так і в натуральному (таблиця 2) [1].

Прогнозне значення на 2018 рік було визначено за допомогою ліній трендів: для обсягу продажів у грошовому вираженні – користуючись лінійною функцією залежності $y(t) = 12,221 \cdot t - 24578$ ($R^2=0,998$); для обсягу продажів у натуральному вираженні – $y(t) = 0,0516 \cdot t - 102,4$ ($R^2=0,738$).

На думку експертів, зростання обсягів українського фармринку буде спостерігатись і надалі, оскільки за кількістю придбаних ліків у розрахунку на одну особу Україна посідає одну з найнижчих позицій серед країн світу. Один

Рис. 1. Розподіл обсягів продажів фармацевтичної продукції в Україні між вітчизняними та іноземними виробниками у натуральному та грошовому вираженні за 2016–2017 рр.

українець у рік споживає ліків у середньому на \$62, тоді як житель Великобританії – на \$383, Швеції – на \$501, Канади – на \$587. Глобальний фармацевтичний ринок щорічно зростає на 5–6% і, згідно з прогнозами, за 2017–2021 роки зростає на 34% – до \$1,485 трлн. Майже чверть цього приросту дадуть країни з фармацевтичними ринками, що розвиваються [4].

Щодо середньозваженої ціни лікарського засобу, то за результатами 2017 року середньозважена ціна 1 пачки товарів «аптечного кошику» становить 43,1 грн. Найдорожчою виявилася косметика – 57,70 грн., на другому місці – лікувальні засоби – 54,90 грн., далі йдуть дієтичні добавки – 54,30 грн., медичні вироби – 11,90 грн. (таблиця 3) [1].

Середньорічний темп приросту середньозваженої ціни товарів різних категорій «аптечного кошика» за період 2014–2017 років становить: для медичних виробів – 19,3%, для косметики – 17,7%, для дієтичних добавок – 16,2%, для лікарських засобів – 15,2%, для ринку загалом – 17%.

За даними 2017 року найбільшу частку структури аптечних продажів у натуральному вираженні займають низьковартісні лікарські засоби, а у грошовому вираженні – високовартісні (рис. 2) [1].

Досить важливою на фармацевтичному ринку є роль дистриб'ютора. До топ-5 найбільших дистриб'юторів за обсягом поставок лікарських засобів в аптечні установи в грошовому вираженні за підсумками 2017 року належать БадМ

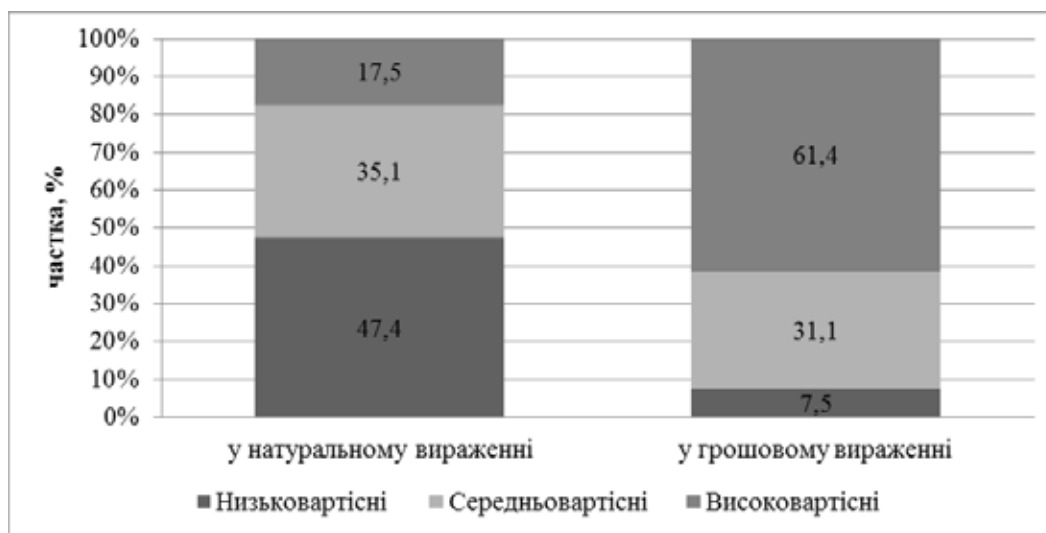

Рис. 2. Структура аптечних продажів лікувальних засобів у 2017 році

Таблиця 2
Сукупний обсяг продажів товарів «аптечного кошика» у грошовому і натуральному вираженні за період 2014–2018 рр.

Рік	Обсяг продажів, млрд. грн.	Темп приросту, %	Обсяг продажів, млрд. пач.	Темп приросту, %
2014	35,6	-	1,557	-
2015	49,2	138,4	1,522	97,7
2016	60,0	121,9	1,610	105,8
2017	72,7	121,2	1,700	105,6
2018 (прогноз)	84	115,5	1,729	101,7

Таблиця 3
Середньозважена ціна товарів різних категорій «аптечного кошика» за період 2014–2017 рр.

Рік	Ціни товарів різних категорій, грн.				
	Лікарські засоби	Медичні вироби	Косметика	Дієтичні добавки	Ринок в загальному
2014	31,10	5,90	30,10	29,80	23,00
2015	42,60	9,20	44,80	45,00	32,60
2016	48,40	10,30	51,90	49,10	37,60
2017	54,90	11,90	57,70	54,30	43,10

(Дніпро), Оптима-Фарм (Київ), Вента (Дніпро), Фармпланета (Київ), Фіто-Лек (Харків). В аналізованому році питома вага дистриб'юторів у поставці лікарських засобів становить 85,1%, при цьому частка поставок топ-3 компаній-лідерів акумулює майже 79%.

Стан діяльності підприємств українського фармринку за 2013–2014 роки демонструє таблиця 4 [2]. Аналізуючи дані за 4 роки, можна стверджувати, що українські виробники лікарських засобів та препаратів мають високий рівень операційної рентабельності, обсяг реалізованої продукції у 2016 році порівняно з 2013 роком зріс майже вдвічі, також удвічі збільшився чистий прибуток, а кількість підприємств, які одержують прибуток, зросла на 15%, проте кількість підприємств, які займаються виробництвом фармацевтичної продукції, зменшилась на 21%.

За напрямками експорту ліків з України у 2017 році країнами-лідерами були Узбекистан (30% від загального обсягу експорту), Росія (15%), Казахстан і Білорусь (по 10%), щодо напрямів імпорту ліків в Україну у 2017 році – Німеччина (19% від загального обсягу імпорту), Індія (9%), Франція (8%), Італія (6%). У рейтингу експортерів фармпродукції за даними 2016 року Україна посіла 61 місце, перших три зайняли Німеччина, Швейцарія, США відповідно. У рейтингу імпортерів Україна зайняла 45 місце, лідерами були США, Німеччина, Бельгія [4].

Україна постійно накопичує досвід щодо національної системи державного управління. Практика інших країн, яка стосується фармацевтичної галузі, є однією з найголовніших. Використання історичного досвіду управління системи охорони здоров'я є об'єктивною необхідністю [3].

У 2013 році Г.В. Костюк і А.В. Коваленко провели аналіз-порівняння фармацевтичної галузі України, Польщі та Німеччини. За отриманими результатами, Німеччина має високоефективну фармацевтичну промисловість, Польща – на шляху розвитку до такого ж стану [7].

Для країн Європейського союзу характерними рисами є [5]: розвиток вітчизняного фармацевтичного сектору; стійкий розвиток ринку (середній щорічний темп 3–5%); інноваційність.

Для перспективного розвитку українських виробників фармацевтичного ринку необхідне впровадження таких заходів:

- міжнародна кооперація українських і іноземних виробників для обміну досвідом, технологіями тощо;
- забезпечення інвестиціями НДДКР, які можуть вплинути на ефективність виробництва;
- впровадження стратегій, що стосуються конкурентоспроможності вітчизняних виробників на міжнародному ринку;
- удосконалення логістичної системи постачання, збуту та виробництва продукції;
- покращення маркетингової діяльності.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Фармацевтичний ринок України, як і в багатьох інших країнах, динамічно розвивається. Аналіз проведеного дослідження показав, що за даними 2017 року у структурі іноземних і вітчизняних виробників більшу частку (75,6%) у натуральному вираженні займали закордонні виробники, а у грошовому (56,7%) – українські. Це означає, що український споживач віддає перевагу закордонному виробнику у разі низькоартсних лікарських засобів, а у разі потреби покупки високоартсних – вибирає вітчизняного виробника, бо

Таблиця 4

Показники діяльності підприємств із виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів за період 2013–2016 рр.

Показник	Роки				Коефіцієнт зміни у 2016 р. порівняно з 2013 р.
	2013	2014	2015	2016	
Кількість суб'єктів господарювання, одиниць	248	233	229	196	0,79
Кількість зайнятих працівників, тис. осіб	22,3	21,5	20,6	22,5	1,009
Витрати на персонал, млн. грн.	2158,6	2442,3	3077,7	3842	1,78
Обсяг реалізованої продукції, млн. грн.	13685	15735,3	21512,3	27201,2	1,988
Витрати на виробництво, млн. грн.	10264,5	11801,5	17224,2	20784,5	2,025
Чистий прибуток, млн. грн.	1068	501	1485,8	2368,8	2,218
Підприємства, які одержали прибуток, у % до загальної кількості підприємств	66,7	65,5	75,8	76,8	1,151
Рівень операційної рентабельності, %	15,2	14,9	17,2	15,7	1,033

його ціни, за оцінками експертів, у 5–10 разів нижчі іноземних аналогів. Середньорічний темп приросту середньозваженої ціни товарів «аптечного кошика» за період 2013–2017 років на ринку загалом становить 17%.

Показники діяльності підприємств із виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів демонструють зменшення кількості суб'єктів господарювання, збільшення у 2016 році кількості зайнятих працівників, збільшення обсягів реалізо-

ваної продукції (майже у два рази у 2016 році порівняно із 2013 роком), зменшення рівня рентабельності у 2016 році порівняно із попереднім роком.

Основним завданням підприємств фармацевтичної галузі є перейняття досвіду європейських країн, а також пошук і впровадження ефективних стратегій для покращення результатів діяльності підприємств, забезпечення сприятливого інвестиційного клімату та вдосконалення наукових досліджень і робіт.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аптечный рынок Украины по итогам 2017 г.: Helicopter View. Apteka.ua. 2018. № 3 (1124). URL: <https://www.apteka.ua/article/442653> (дата звернення 22.09.2018).
2. Державна служба статистики України. 2018. URL: <http://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 29.09.2018).
3. Державне управління охороною здоров'я в Україні: генезис і перспективи розвитку / упоряд. проф. Я.Ф. Радиш ; передмова проф. Т.Д. Бахтєєва ; заг. ред. проф. М.М. Білинської, проф. Я.Ф. Радиша. Київ: НАДУ, 2013. 424 с.
4. Інфографічний атлас. Фармацевтика України – 2018. URL: https://businessviews.com.ua/ru/get_file/id/the-infographics-report-pharmaceutical-industry-of-ukraine-2017_2.pdf (дата звернення: 03.11.2018).
5. Исса И.А. Фармацевтический сектор Европейского Союза: анализ и перспективы сотрудничества с Республикой Беларусь. Электронная библиотека БГУ. 2018. URL: http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/104186/1/issa_2014_EU_and_%20Republic_of_Belarus.pdf (дата звернення: 01.10.2018).
6. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р (зі змінами) // База даних «Законодавство України» / ВР України. 2018. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 05.10.2018).
7. Костюк Г.В., Коваленко А.В. Конкурентоспроможність фармацевтичної промисловості України. Ефективна економіка. Київ, 2013. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2547>